

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Agostini N. 2005. Are earlier estimates of Accipitriformes crossing the Channel of Sicily (Central Mediterranean) during spring migration accurate? J. Raptor Res. 39: 184-186.

Voorjaarstellingen van roofvogeltrek bij Cap Bon (Tunesië) in de jaren zeventig door Jean-Marc Thiollay laten voor sommige soorten forse discrepanties zien met recente dito tellingen en met de trek over de Straat van Messina. Dat geldt vooral Zwarte Wouw, Wespendif, Buizerd, Arendbuizerd, Slangenarend, Aasgier, Dwergarend en Schreeuwarend. Mogelijk is er toentertijd veel dubbel geteld, omdat de vogels bij Cap Bon vaak terugkeren (en dat meerdere malen) nadat ze de zee in zijn gestoken. Bovendien zijn de schattingen van Thiollay deels gebaseerd op extrapolaties. In retrospectief is het lastig hierover uitspraken te doen; het vreemde is dat de huidige auteur niet de moeite heeft genomen bij Thiollay zelf te rade te gaan (nicolantonioa@tiscalinet.it).

Aschwanden J., Birrer S. & Jenni L. 2005. Are ecological compensation areas attractive hunting sites for common kestrels (*Falco tinnunculus*) and long-eared owls (*Asio otus*)? J. Ornithol. 146: 279-286.

De ecologische verwoesting van het agrarisch cultuurland wordt tegenwoordig in de rijke westerse landen "gecompenseerd" met de aanleg van ruige akkerranden, zo ook in Zwitserland waar het 7% van het akkerland moet gaan uitmaken. Deze strips zijn bloemen- en kruidenrijk en herbergen tot 8x meer muizen dan het omringende cultuurland. Torenvalken en Ransuilen jaagden in deze studie beduidend vaker boven pas gemaaid grasland dan boven niet-gemaaid grasland, ongeacht of het om regulier grasland ging dan wel compensatie-grasland. Kennelijk is de structuur van de vegetatie belangrijker dan de muizendichtheid. Beide soorten hadden echter wel een voorkeur voor pas gemaaid grasland grenzend aan de ruige randen. Vermoedelijk koloniseerden de muizen vanuit de ruigte het omringende land en werden dan een makkelijk prooi als er werd gemaaid. De ruige randen zijn belangrijke refugia voor muizen, vooral indien ze niet jaarlijks werden gemaaid. Een mozaïek van habitats met verschillend maairegime (wel-niet gemaaid) levert de beste beschikbaarheid van muizen jaarrond op (aschwanja@gmx.ch).

Balbotin J. 2005. Identifying suitable habitat for dispersal in Bonelli's Eagle: An important issue in halting its decline in Europe. Biological Conservation 126: 74-83.

Onder gebruikmaking van gezenderde Havikarenden en toepassing van GIS- en GLM- modellen werden de vestigingsgebieden van onvolwassen Havikarenden gedefinieerd en vergeleken met willekeurig geselecteerde gebieden. De arenden hadden een voorkeur voor gebieden met een groot aandeel veeteelt, met steile hellingen geëxponeerd op het zuidoosten en ver weg van wegen en dorpen. Omdat de sterfte onder onvolwassen Havikarenden tegenwoordig hoog is, en de soort in

geheel Europa achteruitholt, is het nuttig te weten waar de jonge arenden het liefst naartoe gaan. Eventuele beschermingsmaatregelen zouden dan gericht genomen kunnen worden (Balbonja@ebd.csic.es).

Baral N., Gautam R. & Tamang B. 2005. Population status and breeding ecology of White-rumped Vulture *Gyps bengalensis* in Rampur Valley, Nepal. Forktail 21: 87-91.

In laagland Nepal werden in 2002-03 zes kolonies van de Witsluitgier ontdekt, goed voor 72-102 vogels in het broedseizoen. Van 70 nesten vloog gemiddeld een half jong/nest uit. Geschikte bomen waren schaars en zijn vermoedelijk een beperkende factor. Dood vee vormt de belangrijkste voedselbron (en was voldoende aanwezig). Lokale bevolking had positieve houding ten opzichte van gieren (nbaral@yours.com).

Bildstein K.L. 2005. Uncommon kestrels. Hawk Mountain News 103: 10-12.

Tot voor kort één van de algemeenste roofvogelsoorten in de USA, is de Amerikaanse Torenvalk begonnen aan een vrije val. De eerste tekenen daarvan stammen uit de jaren tachtig. Er wordt gedacht aan de toename van de Cooper's Hawk (een soort die wat betreft grootte in zit tussen Sperwer en Havik) als oorzaak: deze vreet namelijk valkjes, zowel in de winter als direct na het uitvliegen. Een andere (mede-)oorzaak kan zijn de introductie van het nijlvirus in de zomer van 1999, waaraan forse aantallen kraaien dood gingen. De meeste valken die op dit virus werden onderzocht, waren besmet (maar onbekend of het dodelijk was) (www.hawkmountain.org).

Böhner J. & Langgemach T. 2004. Warum kommt es auf jeden einzelnen Schreiadler *Aquila pomarina* in Brandenburg an? Ergebnisse einer Populationsmodellierung. Vogelwelt 125: 271-281.

De Schreeuwarenden van Brandenburg worden vanaf 1994 nauwgezet gevolgd: aantal (broedende) paren, broedsucces en solitaire vogels. De stand loopt geleidelijk terug met 1.6% per jaar. Uitgaande van de huidige 27 paren, een jongenproductie van 1 per paar, een minimum- resp. maximum broedleeftijd van 4 en 20 jaar, monogame paarband, 60% succesvolle paren en een sterfte van 60% in het eerste, 10% in het tweede en <10% in latere levensjaren werden verschillende parameters in een simulatiemodel gestopt om te zien wat de effecten zouden zijn op de populatieontwikkeling. Zo werd gekeken wat het op termijn betekende als er niet één maar twee jongen zouden worden grootgebracht (Schreeuwarenden leggen 2 eieren, maar het oudste jong doodt - bijna - altijd het jongste), als het broedsucces omhoog ging en de sterfte zou verminderen. Als het broedsucces van 60% naar 70% zou stijgen (een extra 2-3 paren succesvol) zou dat over 25 jaar hooguit tot een stabiele populatie leiden. Als echter niet 1 maar 2 jongen per paar zouden uitvliegen (wat is te bewerkstelligen door het tweede jong direct na de geboorte uit het nest te nemen, gedurende een aantal weken op te voeden en vervolgens terug te zetten; het eerste jong heeft dan zijn agressie ten opzichte van het tweede verloren, agressie die normaliter altijd resulteert in de dood van het tweede jong), zou de stand sterk aantrekken. Hetzelfde geldt voor een vermindering van sterfte (zowel in eerste als in latere levensjaren). Deze simpele berekeningen laten echter enkele cruciale facetten buiten beschouwing. Wat betekent bijvoorbeeld een verdubbeling van het jongental

(van 1 naar 2) voor de conditie van die jongen en hun ouders. Je kunt immers beter één kerngezond jong de wereld in helpen, dan twee jongen in verminderde conditie (die beide snel het loodje zullen leggen). En wat betekent de extra inspanning voor het ouderpaar als er twee jongen moeten worden gevoed? Als dat hun eigen levensverwachting ondermijnt (en er zijn aanwijzingen voor andere soorten dat dat het geval is), span je het paard achter de wagen. Het reproducerende deel van de populatie, en zeker bij langlevende soorten, is enorm belangrijk; een negatieve ingreep op de levensverwachting van dit deel zal de afname waarschijnlijk alleen maar versnellen. Kortom, exercities als onderhavige zijn leuk, maar moeten met het nodige wantrouwen worden gezien. En over uitvoering van voorgestelde maatregelen, vooral in het geval van de broedselvergroting, zou ik eerst maar eens goed nadenken (joerg.boehner@tu-berlin.de).

Boschert M. 2005. Vorkommen und Bestandsentwicklung seltener Brutvogelarten in Deutschland 1997 bis 2003. Vogelwelt 126: 1-51.

Huidige (1997-2003) populaties van zeldzame roofvogels in Duitsland (met trend): Zeearend 300-446 paren (>20% toename), Blauwe Kiekendief 53-69 (>20% afname), Grauwe Kiekendief 200-310 (>20% toename), Schreeuwarend 112-132 (fluctuerend zonder duidelijke trend), Steenarend 45-50 (stabiel), Dwergarend 0 (broedgeval Hakel 1995, mogelijk broedgeval 1996), Visarend 336-464 (toename >20%), Roodpootvalk (paar in 1999 aanwezig van midden juni tot begin september), Sakervalk 1 (mislukte broedgeval in Saksen 1997-99, succesvol in 2000), Slechtvalk 523-751 (>50% toename).

Campora M. & Cattanéo G. 2005. Ageing and sexing Short-toed Eagles. British Birds 98: 369-376.

Al lange tijd bestaat er onduidelijkheid over de kleedvariatie in Slangenarenden: gewoon individuele variatie of gekoppeld aan geslacht en leeftijd? Dat laatste blijkt het geval te zijn. Mannen zijn aan de onderzijde gemiddeld lichter dan vrouwen (vooral borstpartij). Met vorderende leeftijd ontstaat een zeer bleek kleed (3de, mogelijk ook 4de kalenderjaar; geslachten niet van elkaar te onderscheiden; deze bleekscheten blijven overigens vaak in Afrika hangen, de reden waarom ze zo zelden op Europese broedplaatsen worden gemeld), waarna beide geslachten aan de onderzijde donkerder worden in hun 4de tot 6de kalenderjaar. Gemiddeld blijven de mannen echter bleker dan de vrouwen. Als de vogels nog ouder worden (en aan het broedproces gaan deelnemen), wordt het verschil tussen man en vrouw nog wat duidelijker; de donkere tinten op de borst zijn "voller" en dieper (dan in juvenielen), vooral bij de vrouwen (MC, Strada Valmassini 6, 15066 Gavi, Alessandria, Italië).

Casado E. & Ferrer M. 2005. Analysis of reservoir selection by wintering Ospreys (*Pandion haliaetus haliaetus*) in Andalusia, Spain: a potential tool for reintroduction. J. Raptor Res. 39: 168-173.

Waterreservoirs zijn aantrekkelijke overwinteringsgebieden voor Visarenden. In deze studie worden die reservoirs gekwantificeerd met 17 variabelen, en vervolgens vergeleken met gebruik door Visarenden. De uitkomsten kunnen worden gebruikt bij eventuele herintroductie van de soort, omdat het de potenties van gebieden voor Visarenden redelijk weergeeft (casado@ebd.csic.es).

Combridge P., Christie D.A. & Ferguson-Lees I.J. 2005. Breeding Honey-buzzards in Britain: fact, fiction and wishful thinking. *British Birds* 98: 488-489.

De Wespendienven blijven de gemoederen in Groot-Brittannië verhitten: hoe minder paren, hoe groter het rumoer. De vraag blijft hoeveel Wespendienven waar broeden; dit stuk voegt daar niets aan toe, anders dan dat ze andermans ideeën hierover niet delen (zie ook *Brit. Birds* 92: 326-345, 96: 37-39, 96: 258-260, 97: 417, 97: 476-477, 98: 153-155, 98: 489-490).

Cugnasse J.-M. & Garel M. 2005. Nidification rupestre d'une Buse variable *Buteo buteo* sans construction de nid. *Ornithos* 12: 228-229.

In Schotland en de Alpen zijn klifnesten van Buizerds heel gewoon, zo niet in de rest van West-Europa. In Frankrijk was tot dit geval, in 2003 in de kloven van Héric (rand Central Massif), nooit eerder een klifnest gevonden. Er vlogen drie jongen uit. Helaas weinig bijzonderheden, afgezien van de vermelding dat er voldoende gelegenheid tot nestelen in bomen voorhanden was (jean-marc.cugnasse@oncfs.gouv.fr).

DeCandido R., Allen D., Yosef R. & Boldstein K.L. 2004. A comparison of spring migration phenology of bee-eaters and Oriental Honey-buzzards *Pernis ptilorhynchus* at Tanjung Tuan, Malaysia, 2000-01. *Ardea* 92: 169-174.

De oversteek tijdens de voorjaars trek van Sumatra naar Maleisië over de Straat van Malakka gaat via het eiland Pulau Rupa en bedraagt minimaal 38 km. Tijdens tellingen in maart werden bij Port Dickson in Maleisië ruim 11.000 roofvogels in 5 soorten geteld, vooral Aziatische Wespendienven (93%) (rdcny@earthlink.net).

Döttlinger H. & Nicholls M. 2005. Distribution and population trend of the 'black shaheen' Peregrine Falcon *Falco peregrinus peregrinator* and the eastern Peregrine Falcon *F. calidus* in Sri Lanka. *Forktail* 21:133-138.

Calidus is een wintergast op Sri Lanka, *peregrinator* broedvogel. Beide namen af tot halverwege jaren zeventig (pesticidentijdperk) en tonen herstel nadien. Deze Slechtvalken vertonen op Sri Lanka een beide complementaire verspreiding, met *calidus* langs de kust en de andere in het binnenland (herdoe@pfaffenhofen.de).

Dravecky M. 2003. [An interesting observation of picking up fish from the water surface by Common Buzzard (*Buteo buteo*).] *Buteo* 13: 105-106.

In juni 1993 (1x) en juni 1994 (2x) werd een adulte Buizerd op Oost-Slowakije geobserveerd die in glijvlucht een vis uit het water haalde. Uit het stuk kan ik niet opmaken of het om dode of levende vissen ging. Ze werden naar het nest gebracht (dravecky@spisnet.sk).

Elliott S.T. 2005. Diagnostic differences in the calls of Honey-buzzard and Common Buzzard. *British Birds* 98: 494-496.

Spectrogrammen van de roepgeluiden van Buizerd en Wespendief laten duidelijke verschillen zien in amplitude en frequentie. Voor Wespendief betreft het alleen de flieuw-roep; ratel noch zachte fluitje zijn vastgelegd (103 Kenton Road, Gosforth, Newcastle upon Tyne NE3 4NL, UK).

Enderson J. 2005. Peregrine Falcon. Stories of the Blue Meanie. University of Texas Press, Austin. Paperback. XII + 254 pp. ISBN 0-292-70624-3. \$22.95.

Dit boek beschrijft de eerste stappen van Amerikaanse roofvogelaars (of beter

gezegd: valkeniers), van net voor de Tweede Wereldoorlog en vlak erna (toen duidelijk werd dat DDT op continentaal niveau Slechtvalken de das om deed) tot zeer recent. Het is al vele malen verteld, en tal van verhalen in dit boek zullen dan ook bekend voorkomen. Niettemin is het perspectief van Enderson interessant, want als broekje verplicht zich alles zelf aan te leren (herkenning, zoekbeeld, klifklimmen, valkerij), en van meet af aan bezig met kweek en herintroductie van valken op plekken waar ze waren verdwenen. In Amerika is de invloed van valkeniers enorm veel groter geweest dan in Europa, ondanks het feit dat valkerij in de USA pas na de Tweede Wereldoorlog echt ingang vond (en men kennelijk zo ver van de rest van de wereld leefde dat ze het wiel opnieuw moesten uitvinden). Hoewel het valkeniersperspectief - tot vervelens toe - in het boek domineert, is het aardig om te lezen welke inspanningen moesten worden geleverd om op zo'n schaal aan monitoring te doen. Enderson is ook een van de eersten (in de setting van Peregrine Fund en aanverwante organisaties) die ronduit toeeft dat het kweken en loslaten van ruim 7000 Slechtvalken niet de sleutelfactor was in het herstel van de Amerikaanse populatie (zoals iedereen inmiddels al weet, kijkend naar Havik, Sperwer, Slechtvalk in Europa en Australië en andere soorten die evenzeer gecrasht waren door gif maar niettemin eigenhandig herstel te zien gaven zodra de verantwoordelijke middelen werden verboden). Dat hij desondanks een groot voorstander blijft van dergelijke acties, verklaart hij door te zeggen dat herstel anders langer had geduurd. Interessant zijn verder de bureaucratische ontwikkelingen rond de bescherming van de Slechtvalk (wel of niet op Rode Lijst, nu de soort weer de pan uit swingt) vanwege de tegenstrijdige belangen van talloze organisaties al dan niet gelieerd aan de overheid. Maar de overheersende indruk blijft: een toegewijde generatie die veel voor elkaar heeft gekregen.

Enderson J.H. 2005. Changes in site occupancy and nesting performance of Peregrine Falcons in Colorado, 1963-2004. J. Raptor Res. 39: 166-168.

In de jaren zestig en zeventig was 40-47% van de bezochte kliffen in Colorado bezet door Slechtvalken; in 2004 was dat 87%. De jongenproductie per paar was resp. 1.2, 0.7 en 2.1 (jenderson@coloradocollege.edu).

Feijen C., Feijen H.R. & Schulten G.G.M. 2005. Raptor migration in Bhutan: incidental observations. BirdingAsia 3: 61-62.

Enkele losse waarnemingen van trekkende roofvogels in november 1999 in de Lawala Pas en nabij Babesa, waaronder Blauwe Kiekendief, Aasgier, Steppenarend en Buizerd. Roofvogeltrek in Bhutan is nauwelijks beschreven (cobifeijen@planet.nl).

Gálvez R.A., Gavashelishvili L. & Javakhishvili Z. 2005. Raptors and owls of Georgia. Buneba Print Publishing, Tbilisi. ISBN 99940-771-8-X. 128 pp.

In de Kaukasus begint de belangstelling voor (roof)vogels toe te nemen (en dan bedoel ik niet de interesse van schieters en vangers die van oudsher al hun sporen nalieten). Dat uit zich onder meer in deze kleine gids, een rijkelijk geïllustreerd tweetalig determinatiewerk (Georgisch en Engels). In inleidende hoofdstukken wordt kort iets gezegd over de situatie van roofvogels en uilen in Georgië (problemen rond afschot en vangst voor de valkerij; zie ook De Takkeling 9, 2001: 118-

134). De tekeningen laten alle roofvogels en uilen in Georgië zien, in vlucht, in zit, naar verschillende kleden en fases. De kwaliteit van de platen is uitstekend, zelfs de wat klein uitgevallen vliegbeelden voldoen. Het boekje past in een jaszak.

Gates J. 2005. Common Kestrel and Carrion Crow using the same tree for nesting. *British Birds* 98: 317.

Torenvalk bezet nestkast (op 13 m hoogte) in dezelfde boom waarin ook een zwarte kraai broedde (op 7 m hoogte). Zwarte kraai vloog succesvol uit; Torenvalk had op dat moment ringbare jongen (5 Hillside Road, Weybourne, Farnham, Surrey GU9 9DW, Engeland).

Germi F. 2005. Raptor migration in east Bali, Indonesia: observations from a bottleneck watch site. *Forktail* 21: 93-98.

Het uiterste puntje van Bali vormt een oversteekplaats voor roofvogels naar het 36 km verderop gelegen Lombok. Op 16 dagen tellen (24 oktober-19 november 2004) werden bijna 7200 roofvogels gezien, voornamelijk Chinese Sperwers, Aziatische Wespendien en in mindere mate Japanse Sperwers. Op het eiland Nusa Penida, halverwege Bali en Lombok maar zuidelijk van voornoemd observatiepunt, werd geen roofvogeltrek waargenomen (francesco@germi.freeservice.co.uk).

Grubac B.R. 2005. Artificial feeding places and the conservation of vultures and other scavenging birds in Serbia. *Vulture News* 52: 10-24.

Van 1989 wordt er in Servië aas voor gieren uitgelegd, eerst onregelmatig maar vanaf 1996 vaker en regelmatiger. De positieve effecten worden zichtbaar: de Vale Gier nam toe (in aantal en in aantal kolonies, van 24-27 paren in 1986-89 naar 60-75 paren in 2002-03), terwijl andere aaseters er eveneens profijt van trokken (waaronder bruine beer, wolf en mogelijk jakhals) (bratislav@natureprotection.org.yu).

Gwiazdowicz D.J., Bloszyk J., Mizera T. & Tryjanowski P. 2005. Mesostigmatic mites (Acari: Mesostigmata) in White-tailed Sea Eagle nests (*Haliaeetus albicilla*). *J. Raptor Res.* 39: 60-65.

Twee nesten van Zeearenden in Polen werden onderzocht op het voorkomen van mijten (35 soorten, waarvan er slechts 9 in beide nesten voorkwamen). De minste werden gevonden in het nest zonder jongen. Fluctuaties in aantal en soortensamenstelling van de mijtenpopulatie hangen waarschijnlijk samen met de bezettingsgeschiedenis van de nesten, hoe de nesten zijn opgebouwd (nestmateriaal), aanwezigheid van nematoden en klimaat (dagwiazd@au.poznan.pl).

Harvey M. 2005. Honey-buzzards in Britain. *British Birds* 98: 489-490.

Een interessante toevoeging aan de wespendienediscussie aan de andere kant van de Noordzee (zie ook Combridge *et al.* hierboven): deze waarnemer claimt voor Noord-Schotland voor de periode 1973-86 maximaal 13 bezette locaties (waarvan 9 regelmatig), tegen vier in hetzelfde gebied in 2000-01. Is overtuigd van een afname, veroorzaakt door habitatveranderingen (vooral velling van geschikte opstanden bos). Dat is echter speculatief (malcolmi.harvey@btinternet.com).

Helbig A.J., Seibold I., Kocum A., Liebers D., Irwin J., Bergmanis U., Meyburg, B.U., Scheller W., Stubbe M. & Bensch S. 2005. Genetic differentiation and hybridization between greater and lesser spotted eagles (Accipitriformes: *Aquila clanga*, *A. pomarina*). *J. Ornithol.* 146: 226-234.

Bastaard- en Schreeuwarend lijken bar veel op elkaar, en hun broedgebieden overlappen in Midden-Europa. Recent worden er geregeld gemengde broedparen vastgesteld. Van 83 vogels (61 Schreeuw-, 20 Bastaard- en 2 gemengde arenden) werd het DNA bekeken. De meeste waren zuivere vogels, maar 5 Schreeuwarenden bevatten ook mtDNA van het Bastaardarend-type (afkomstig van Duitsland, Oost- Polen en Letland). Hun genenmateriaal was intermediair aan dat van individuen waarvan het haplotype mtDNA klopte met het fenotype; dit betekent dat de vogels F1- hybrides waren of recente terugkruisingen. Het Bastaardarend-haplotype is tot dusver niet in Schreeuwarenden gevonden, mogelijk een gevolg van "assortative mating" gebaseerd op grootte (kans groter op copulatie tussen de kleine Schreeuwarendman en de grote Bastaardarend-vrouw, dan tussen grote Schreeuwarend-vrouw en kleine Bastaardarend-man; in laatste geval zou er weinig grootteverschil tussen beide zijn geweest). De vruchtbaarheid van hybrides is vermoedelijk sekse-afhankelijk (mannen vruchtbaar, vrouwen minder). De conclusie luidt dat Schreeuwen Bastaardarend niet reproductief van elkaar zijn geïsoleerd, maar gezien hun significante verschillen (genetisch zowel als uiterlijk) moet de hybridisatie van betrekkelijk recente origine zijn (na gescheiden van elkaar te hebben geleefd tot de recente ijstijden, iets wat nu nog herkenbaar is in de van elkaar verschillende overwinteringsgebieden). Ongeveer 5000- 6000 geleden ontwikkelde zich een aaneengesloten loofbos in Europa en West-Azië, waarmee onderling contact mogelijk was. Aangezien deze arenden pas op 3-4-jarige leeftijd voor het eerst tot broeden overgaan, zou dat een contactperiode betekenen voor hooguit 1500 generaties (van daar: recent) (helbig@uni-greifswald.de).

Ivanovsky V. 2003. The Merlin (*Falco columbarius*) in Northern Belarus. Buteo 13: 67-73.

In 1991-97 werden 46 nesten van Smellekens in noordelijk Wit-Rusland gevonden. De eileg ging tussen 27 april en 6 mei van start. De gemiddelde legselgrootte van 35 legsels bedroeg 4.2 eieren (SD=1.78). De jongen vlogen tussen 24 juni en 16 juli uit (2x 1, 4x 2, 10x 3, 6x 4, 7x 5). 78% van de nesten was succesvol; de meeste nesten waren afkomstig van Bonte Kraaien, maar ook kunstnesten werden gebruikt (40% van alle nesten). De populatie in Wit-Rusland is met 300-350 paren stabiel (wladimir@pkp.belpak.vitebsk.by).

Katzner T.E., Bragin E.A., Knick S.T. & Smith A.T. 2005. Relationship between demographics and diet specificity of Imperial Eagles *Aquila heliaca* in Kazakhstan. Ibis 147: 576-586.

In een groot natuurreservaat in het noorden van Kazachstan werden dichtheid en reproductie van Keizerarenden gekoppeld aan hun menu. De variatie in hun menu was behoorlijk groot binnen het studiegebied, van zeer gespecialiseerd (voornamelijk grondeekhoorns en marmotten, die in kolonies broeden) tot ruim gesorteerd. Verschillen in nestsucces tussen jaren en tussen-nest-afstanden leken te zijn veroorzaakt door deze verschillen: arenden met een eenzijdig menu broedden dichter op elkaar en waren succesvoller dan arenden die een meer gevarieerd menu hadden. Het aantal jongen per succesvol was echter gelijk tussen beide groepen, vermoedelijk omdat hier - reservaatomvattende - weersinvloeden een doorslaggevende rol

speelden. Deze studie bevestigt wat we ook uit andere bronnen al weten: indien enkele prooi-soorten talrijk zijn en de bulk van het menu uitmaken, gaat het de predator voor de wind. Bij afwezigheid van bulkprooiën moet noodgedwongen een breder spectrum van - veel minder algemeen voorkomende - prooi-soorten worden bejaagd, wat nadelig uitpakt op dichtheid en nestsucces. (De Havik in Nederland is daar een mooi voorbeeld van.) (todd.katzner@aviary.org).

Katzner T., Robertson S., Robertson B., Klucarsits J., McCarthy K. & Bildstein K.L. 2005. Results from a long-term nest-box program for American Kestrels: implications for improved population monitoring and conservation. J. Field. Ornithol. 76: 217-226.

Vrijwilligers in Pennsylvania controleren nestkasten van Amerikaanse Torenvalken om broedbiologische gegevens te verzamelen. Tussen 1993 en 2002 hielden ze ongeveer 270 nestkasten bij. Het bleek dat de helft van alle jongen door slechts 25% van alle kastbewoners werd opgehoest (kasten die het vaakst werden gebruikt); nog eens 25% van de kasten leverde slechts 7% van alle jongen op. In het kader van de efficiëntie (kasten repareren en controleren kost tijd en geld) kan dus ongestraft 25% van de kasten buiten de controles gehouden worden, zonder dat dit tot een substantiële daling van het geproduceerde jongental leidt. Wanneer tijd en geld beperkt zijn, is dit geen slechte manier om de steekproef te verkleinen (Bildstein@hawkmtn.org).

Knoff C., Svenkerud R. & Tøråsen A. 2005. Vepsevåken - vår mest anonyme rovfugl. Vår Fuglefauna 28: 64-71.

In Noorwegen werd de Wespindief onderzocht in Hedmark, een beboste regio op 124- 500 m hoogte (voornamelijk naaldbos). De omvang van het studiegebied wordt niet genoemd, maar schat ik op c. 50x50 km (gebaseerd op kaart); daarin werden 14 nestlocaties opgespoord. De nesten waren 12-18 m hoog in de bomen. Alternatieve nesten lagen in een radius van 300 m rond het bekende nest. In hetzelfde gebied broedden 20 paren Havik, minstens 15 paren Buizerd en 2 paren Visarend. De afstand van nesten van Wespindieven tot die van Haviken bedroeg gemiddeld 3.25 km (1.6- 7.0, n=12), tot die van Buizerd gemiddeld 1.16 km (0.15-2.7, n=6), tot die van Visarend gemiddeld 1.5 km (1.2-1.8, n=2). De gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde volgende Wespindief was 4.09 km (1.75-7.3 km, n=12). In 2001-05 werden resp. 4, 6, 8 en 12 paren onderzocht, waarvan er resp. 3, 3, 5 en 8 succesvol waren die in totaal resp. 6, 4, 8 en 15 jongen grootbrachten (CK, Hjellumveiern 42, 2322 Ridabu, Noorwegen).

Krone O., Essbauer S., Wibbelt G., Isa G., Rudolph M. & Gough R.E. 2004. Avipoxvirus infection in peregrine falcons (*Falco peregrinus*) from a reintroduction programme in Germany. Veterinary Record 154: 110-113.

Het pokkenvirus is nauwelijks onder roofvogels aangetroffen, en dan nog alleen onder valken die waren geïmporteerd voor de valkerij uit Arabische en Aziatische landen. In Mecklenburg en West-Pommeren werden 21 jonge Slechtvalken uitgezet in het kader van een herintroductieprogramma. Zes hiervan stierven; eentje werd nader onderzocht. Met een elektronenmicroscop werden pokkenviruspartikels gedetecteerd aan beschadigingen op huid en tong. Hoe deze virusinfectie de valk

heeft bereikt, bleef onbekend. Hoewel veel virussen soortspecifiek zijn, kan het misschien via duiven zijn overgedragen. Of anders via valken in gevangenschap of in het wild, na contact met mensen (IZW, PO Box 601103, D-10252 Berlin).

Krone O. & Hofer H. (eds.) 2005. Bleihaltige Geschosse in der Jagd - Todesursache von Seeadlern? Institut für Zoo- und Wildtierforschung (IZW), Berlin. Gebrocheerd, 42 pp. ISBN 3-00-016510-X. Te verkrijgen via: Bibliothek IWZ, Alfred-Kowalski-Str. 17, 10315 Berlin, Deutschland.

In 1998-2004 werden in Duitsland 259 Zeearenden dood gevonden en onderzocht; bij 41 daarvan bleef de doodsoorzaak onbekend. Een minderheid was een natuurlijke dood gestorven (vooral infecties en verwondingen opgelopen tijdens territoriale conflicten). Onder de doodsoorzaken met een menselijke bijdrage figureerden aanvaringen met treinen (19%) en loodvergiftiging (27% van alle bekende doodsoorzaken) het hoogst. Niet alle lood werd als partikel in de maag aangetroffen; vaak was de loodrest al volledig in het lichaam opgelost. Dat laatste werd "begunstigd" doordat Zeearenden een zeer lage pH-waarde in hun maag hebben, het lood lang in het lichaam houden en opgenomen loodresten meestal klein zijn. Via het bloed komt het lood in lever en nieren terecht. Lood wordt verder langdurig opgeslagen in bot. De aanwezigheid van lood in het lichaam leidt tot hemolyse, blokkeert enzymen, beïnvloedt de bloedaanmaak nadelig en verlamt het gladde spierweefsel. Daarnaast werkt het in op het centrale en perifere zenuwstelsel, met zichtbare symptomen als coördinatieproblemen bij beweging, verminderd zichtvermogen (tot zelfs volledige blindheid), spierkrampen en ademhalingsproblemen. Loodvergiftiging komt bijna uitsluitend tot stand doordat de vogels het lood oraal opnemen (via voedsel). De belasting van roofvogels in Duitsland met zware metalen (lood, kwik en cadmium) werd onderzocht aan 36 Visarenden, 8 Wespendien, 41 Rode Wouwen, 272 Zeearenden, 14 Bruine Kieken, 74 Haviken, 58 Sperwers, 103 Buizerds, 28 Toren-, 9 Boom- en 37 Slechtvalken. De belasting met cadmium lag op "natuurlijk" achtergrondniveau, dus ver onder waarden die tot problemen zouden kunnen leiden. Kwik wordt sinds 1990 in steeds kleinere hoeveelheden aangetroffen, vooral sinds het verbod op het gebruik ervan als zaadontsmettingsmiddel; de hoogste waarden zaten in Visarenden. Waarden van 2-5 mg lood/kg resulteren in subklinische tot letale belasting; >5 mg/kg is dodelijk. Dat laatste werd in 25% van de dode Zeearenden vastgesteld, daarnaast vooral bij soorten die aas en jachtwild op hun menu hebben staan (Bruine Kiek, Buizerd, Havik, Rode Wouw en Slechtvalk). De hoogste loodbelasting in Zeearenden werd in de periode oktober-maart gevonden, samenvallend met een hoge opname van aas en aangeschoten wild. In dit boekje wordt verder ingegaan op het aantonen van lood en antimon in magen (soms zeer klein), de klinische verzorging van Zeearenden met loodvergiftiging, de giftigheid van lood, koper en zink, en jachtervaringen gestoeld op loodvrije ammunitie. Dat laatste is de crux van het verhaal, want alleen indien ammunitie geheel loodvrij zal zijn, zal loodvergiftiging van roofvogels tot het verleden gaan behoren (zie de vergelijkbare problemen met uitgezette Californische Condors in de Verenigde Staten).

Krone O., Wille F., Kenntner N., Boertmann D. & Tataruch F. 2004. Mortality

factors, environmental contaminants, and parasites of White-tailed Sea Eagles from Greenland. Avian Diseases 48: 417-424.

Twaalf dood gevonden Zeearenden van Groenland bleken te zijn gestorven aan trauma (6x), loodvergiftiging (2x, met resp. 36 en 26 ppm lood in de lever), infectieziekte (1x), intraspecifiek conflict (1x), afschot (1x) en onbekend (1x). Vier van de arenden bevatten loodhagel of kogelrestanten; de afgeschoten arend was volgepompt met 69 loodkorrels. Het niveau van organische chloorverbindingen, PCB's, kwik en cadmium was gemiddeld. Er werden enkele - voor Zeearenden - nieuwe parasieten aangetroffen (IZWR, PO Box 601103, D-10252 Berlin).

Kübler S., Kupko S. & Zeller U. 2005. The kestrel (*Falco tinnunculus* L.) in Berlin: investigation of breeding biology and feeding ecology. J. Ornithol. 146: 271-278.

In Berlijn broeden zo'n 200-250 Torenvalken, vooral in nestkasten. Er werd geen verschil in broedsucces gevonden tussen valken broedend in het centrum, in de randzone en in de tussenliggende gebieden (gemiddeld 4.7 jong/succesvol paar). Het voedsel bevatte 9 muizensoorten, 23 vogelsoorten en 31 keversoorten. Urbane valken joegen voornamelijk op vogels, met huismus als hoofdschik. In de stadsrand bestond driekwart van het menu uit muizen. Van de 54 onderzochte broedvogels droegen er 20 een ring; twee vrouwen broedden in hun eerste jaar (normaal in Berlijn is eenderde in het eerste levensjaar); de oudste was 8 jaar oud (man). Twee mannen en twee vrouwen broedden drie jaar achtereenvolgend op dezelfde plek, een andere man en vrouw twee jaar achtereenvolgend. Alle geringde vogels waren in Berlijn geboren (sonja.kuebler@web.de).

Legendre F. 2005. Statut du Faucon kobez *Falco vespertinus* en France: nidification et migration. Ornithos 12: 183-192.

De Roodpootvalk is in Frankrijk overwegend een voorjaarsstrekker (95% van alle 4612 waargenomen ex. in 1949-2002) die langs de zuidoostzijde van Frankrijk passeert. Uitschieters in 1984-2002 vielen in 1990 en 2002, in beide gevallen samen gaand met oostelijke winden. 68% van de waarnemingen had betrekking op een solitair, 18% op 2-3 vogels, 12% op 5 of meer ex. en 2% op groepen van 20 of meer. Voor zover mogelijk wordt gesplitst naar leeftijd en geslacht (45% vrouw, 50% man, 3% onvolwassen zonder geslachtsherkenning en 2% juveniel idem. Als broedvogel erg zeldzaam: 3x in 1993, 1x in 1996 en 1x in 2001 (fl1973@yahoo.fr).

Mammen U. & Stubbe M. 2005. Zur Lage der Greifvögel und Eulen in Deutschland 1999-2002. Vogelwelt 126: 53-65.

In Duitsland en omliggende landen van - voornamelijk - Midden- en Oost-Europa worden van 1988 de roofvogels en uilen gemonitord in vaste proefvlakken. In deze studie zijn de plots van 100 km² en groter gebruikt. Toenames werden geregistreerd voor Visarend, Buizerd (gemiddeld 33.7 paren/100 km², gemiddeld 2 jongen/succesvol paar en 1.49/paar), Sperwer (8.8/100 km², resp. 3.25 en 2.45 jongen), Zwarte Wouw (3.2/100 km², resp. 2.46 en 1.78 jongen), Zeearend, Grauwe Kiek (0.9/100 km², resp. 2.97 en 1.59 jongen) en Torenvalk (13.2/100 km², resp. 4.36 en 3.86 jongen), afnames voor Wespandief (jaarlijks -3%, significant, 1.8/100 km², resp. 1.61 en 1.08 jongen), Rode Wouw (4.5/100 km², resp. 2.30 en 1.69 jongen) en

Bruine Kiekendief (3.7/100 km², resp. 3.28 en 2.12 jongen) en stabiele stand voor Schreeuwarend (vreemd, want in tegenspraak met soortspecifieke studies), Havik (3.9/100 km², resp. 2.31 en 1.80 jongen) en Boomvalk (1.5/100 km², resp. 2.18 en 1.57 jongen). De dichtheden zijn berekend voor plots waar de soort in voorkwam (uk.mammen@t-online.de).

Marcus P.J. 2005. Broedgevallen van roofvogels in Amsterdam in 2003 en 2004. De Gierzwaluw 43(1): 15-19.

Hoewel waarschijnlijk niet compleet werden in Amsterdam en omgeving in 2003 en 2004 resp. 8 en 10 Bruine Kiekendieven, 9 en 10 Haviken, 22 en 16 Sperwers, 9 en 8 Buizerds, 1 en 4 Torenvalken, 7 en 7 Boomvalken en 1 en 1 Slechtvalk vastgesteld. De broedresultaten waren matig. De verspreiding van de Sperwer (vooral in kleine stadsparken) is nagenoeg complementair aan die van Havik (vooral in grote groengebieden aan de stadsrand). Vervolging werd niet opgemerkt, afgezien van een Buizerd met schotwond in het Westelijk Havengebied. Wat er precies op Schiphol gebeurt (waar roofvogels worden weggevangen om aanvaringen met vliegtuigen te voorkomen), is onbekend.

Massemin S., Korpimäki E., Zorn T., Pöyri V. & Speakman J.R. 2003. Nestling energy expenditure of Eurasian kestrels *Falco tinnunculus* in relation to food intake and hatching order. Avian Science 3: 1-12.

In nesten van Torenvalken is duidelijk leeftijdsverschil tussen de kuikens te onderscheiden. Het bleek dat eerstgeboren jongen een 35% hogere energie-opname hadden laatstgeboren jongen, wat tot felle competitie moet leiden. Echter, wanneer het broedsel experimenteel van extra voedsel werd voorzien, bleek de energie-uitgave van de jongen te verminderen en verdween ook het verschil tussen eerst- en laatstgeboren jongen (voor wat betreft energie-opname). Omdat de kleinste jongen weinig energie uitgaven aan competitie werd de totale energiebehoefte van alle jongen tezamen gedrukt (sylvie.massemin@c-strasbourg.fr).

Meyer S.K., Spaar R. & Bruderer B. 2003. Sea crossing behaviour of falcons and harriers at the southern Mediterranean coast of Spain. Avian Science 3: 153-162.

Vertrek en aankomst van valken en kiekendieven werd aan de Spaanse Middellandse Zee kust (25 km ten oosten van Malaga) bestudeerd met behulp van een doelvolgradar (bereik: 8 km). Er werd gekeken naar vlieghoogte, snelheid en koers (over land verder, langs de kust of strak de Middellandse Zee over). De landkoers heeft als voordeel dat thermiek kan worden gebruikt (maar wel een forse omweg van 250 km wordt gemaakt om via Gibraltar over te steken). De rechtstreekse oversteeek over de Middellandse Zee is korter (150 km), maar kost meer energie (actief vliegen noodzakelijk om hoogte houden). In het najaar stak 57% van de valken (Boom-, Toren-, Kleine Toren- en Slechtvalk) en 65% van de kiekendieven (de lichtgewicht Grauwe vaker dan de relatief zware Bruine) rechtstreeks de zee over. De najaarstrekkers onder de kiekendieven die de zee overstaken hadden gemiddeld een iets geringe vliegsnelheid en -hoogte dan wanneer ze de kust volgden of over land vlogen; bij de valken werd geen onderscheid gevonden. In het voorjaar verloren de valken bij het bereiken van de kust aan hoogte, maar ze landden niet (althans niet geobserveerd).

in de eerste 8 km). Het hoge aandeel vogels dat de zeeroute kiest, zelfs in de schemering en 's nachts, en het feit dat hun vlieggedrag daardoor nauwelijks verandert, duidt erop dat de onderzochte (kleinere) roofvogelsoorten goed zijn aangepast aan het oversteken van grote waterpartijen. Ze kiezen bij hun oversteek overigens wel kalm weer met rugwind uit, om zodoende de risico's te verminderen (reto.spaar@vogelwarte.ch).

Mikusek R., Stawarczyk T., Wuczynski A. & Lontkowski J. 2003. Abundance and distribution of birds of prey in the Klodzko Region (SW Poland). Buteo 13: 3-9.

Gebied van 1540 km² (40% bos) op grens met Tsjechië, onderzocht in 2002. Buizerd algemeenst (niet goed geteld), daarna Torenvalk (90-100 paren), Sperwer (100-120), Havik (50-60), Wespendif (45-55), Boomvalk (40-50), Bruine Kiekendif (5-8), Rode Wouw (1-2), Zwarte Wouw (0-2) en Slechtvalk (0-3) (mikromek@wp.pl).

Nielsen J.T. 2005. Yngletidspunktets betydning for produktionen af unger og deres overlevelse hos Spurvehøgen *Accipiter nisus* i Vendsyssel 1977-97. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 99: 107-114.

Het begin van de eileg bij Sperwers was afhankelijk van de leeftijdssamenstelling van het broedpaar: adulte paren begonnen gemiddeld op 30 april (16 april-21 mei, n=286, SD=5.71), paren met een adulte man en eerstejaars vrouw op 10 mei (27 april-20 mei, n=15, SD=7.45), paren met een eerstejaars man en adulte vrouw op 9 mei (28 april-23 mei, n=28, SD=6.80) en eerstejaars paren op 13 mei (1-27 mei, n=26, SD=5.84). Ongeacht leeftijd begonnen Sperwers broedend in loofbos of nabij dorpen en stadjes eerder te broeden dan Sperwers broedend in naaldbos en in cultuurland. Er werden weinig vervolglegels gevonden (1.6% op 1709 broedposingen). Het legbegin correleerde met de hoeveelheid neerslag in maart-april (hoe natter, hoe later), en ook met de oogst van beukenenootjes in het voorafgaande jaar. Wintertemperatuur had minder invloed. De legselgrootte, en in het voetspoor daarvan het aantal uitgevlogen jongen, nam af met vorderend seizoen. Hoe vroeger de start, hoe groter het legsel en broedsel. De geslachtsverhouding vertoonde ook een seizoenstrend: vroege broedsels hadden verhoudingsgewijs meer vrouwen (% vrouwen nam in loop seizoen af van 51% naar 45%). In jaren waarin gemiddeld vroeg werd gebroed, werden meer vrouwtjes vliegvlug dan in late jaren. Door te kijken naar het aantal terugmeldingen in het eerste levensjaar werd vastgesteld dat jongen uitgevlogen uit vroege broedsels betere overlevingskansen hebben dan jongen uit late broedsels (yepes@mail.tele.dk).

Nijman V. 2004. Magnitude and timing of migrant raptors in central Java, Indonesia. Ardea 92: 161-168.

Naar schatting 30.000 roofvogels trekken elk najaar door de Dieng Bergen van Midden-Java, vooral Chinese Sperwers, Japanse Sperwers en Aziatische Wespendifen (nijman@science.uva.nl).

Ntampakis D. & Carter I. 2005. Red Kites and rodenticides - a feeding experiment. British Birds 98: 411-416.

Rode Wouwen zijn echte aaseters die makkelijk slachtoffer worden van recht-

streekse vergiftiging of doorvergiftiging (via hun prooi). In Engeland is dat een fors probleem. Op diverse plekken zijn daar Rode Wouwen uitgezet, die nu langzaam de omgeving beginnen te koloniseren. Daarbij stuiten ze geregeld op gif. Een deel van het probleem zit hem in de toepassing van rattengif rond boerderijen en huizen. Deze studie keek naar het gedrag van foeragerende wouwen rond huizen, vooral naar hoe dicht ze de huizen benaderden en welke prooigrootte ze prefereerden. Het bleek dat de wouwen uitzonderlijk snel in de smiezen hadden wanneer er dode beesten lagen. Daarbij waren ze niet schuw: ook vlakbij huizen en boerderijen werd uitgelegd aas binnen een dag gevonden en meegenomen. Ze hadden een voorkeur voor kleine prooien: kleine en middelgrote ratten (50-150 g) en muizen (tot 30 g). Grotere prooien, zoals grote ratten (tot 450 g), roeken (250-350 g) en konijnen (1.2-2 kg), werden pas bezocht wanneer kleine prooien ontbraken. Kleine prooien werden in de vlucht van de grond opgepikt en afgevoerd, grotere prooien ter plekke op de grond bewerkt. Hun durf nam toe naarmate er meer wouwen ter plekke waren. Het uitgelegde aas werd uitsluitend door Rode Wouwen benut; Buizerds en kraaiachtigen waren aanwezig tot boven het aas maar gingen niet naar beneden om het op te halen. Deze bevindingen bevestigen wat we altijd al vermoedden: Rode Wouwen zijn efficiënte zoekers (en vindsters) van aas, en derhalve meer dan andere soorten gevoelig voor vergiftiging (al dan niet opzettelijk). Tevens bewijst het dat gebruik van rodenticiden rond bewoning met de grootst mogelijke voorzichtigheid moet gebeuren (waarbij de zeer giftige tweede- generatie rodenticiden kwalijker zijn dan de eerste-generatie middelen als warfarin en coumatetralyl), en dat - conform de aanwijzingen op de verpakking - regelmatig naar dode beesten moet worden gezocht om ze te verwijderen voordat andere beesten ervan kunnen vreten (regelmatig niet nader gespecificeerd door fabrikant, maar deze studie geeft aan: elke dag). Wie meer wil weten over alternatieve manieren van muizenvangst: www.english-nature.org.uk/publication/PDF/RatPoisonBirdsLflt.pdf.

Nyström J., Ekenstedt J., Engström J. & Angerbjörn A. 2005. Gyr Falcons, ptarmigan and microtine rodents in northern Sweden. Ibis 147: 587-597.

Giervalken in Noord-Zweden werden van 1996-2002 gemonitord in relatie tot hun menu. Ze eten voor meer dan 90% sneeuwhoenders (in biomassa). Ondanks een 21- voudige variatie in het aantal hoenders over de jaren zorgde dat in het menu van de Giervalken voor niet meer dan een variatie in aandeel hoenders van 10%. De valken lieten geen functionele respons zien op de cyclus van lemmingen (veel lemmingen betekende niet overschakelen op lemmingen). Variatie in prooi-aanbod werkte op twee manieren numeriek op de Giervalken uit: ze brachten meer jongen groot bij een hoog aanbod van hoenders, en meer paren gingen tot broeden over als er veel lemmingen waren. Dat laatste moet indirect hebben gewerkt in het licht van bovenstaande, misschien omdat andere hoendervreters op lemmingen overgingen en derhalve een gunstiger hoenderaanbod creëerden voor de valken (jesper.nystrom@zoologi.su.se).

Pandolfi M., Gaibani G. Tanferna A. 2004. Depicts the number of breeding pairs reliably the status of Peregrine Falcon *Falco peregrinus* populations? Ardea 92: 247-251.

Monitoring van het aantal broedparen van de Slechtvalk is onvoldoende om iets te kunnen zeggen over de 'gezondheid' van een lokale populatie. Voor dat laatste is het noodzakelijk óók inzicht te krijgen in de broedprestaties, de leeftijdssamenstelling van de populatie en de turnover onder broedvogels. Een hoge dichtheid en goed broedsucces kunnen samengaan met een snelle turnover; dat laatste is een vroegtijdig signaal dat er mogelijk iets mis is (zoals in deze studie: hoge sterfte van broedvogels buiten het reservaat, vermoedelijk door afschot). Ook een stijgend aandeel broedvogels in jeugdkleed is een veeg teken. Dus: tellen van territoria is leuk en aardig, maar onvoldoende om tijdig problemen te onderkennen (gaibani@biol.unipr.it).

Potapov E. & Sale R. 2005. The Gyrfalcon. Yale University Press, New Haven (ook als Poyser uitgebracht door A&C Black). ISBN 0-300-10778-1. Gebonden met stofomslag. 288 pp. Prijs: 53.90 euro.

Dit is een ietsiepietsie afwijkende Poyser-uitgave, althans wat inhoud betreft (niet de vorm, die is hetzelfde gebleven). De opzet van het boek deed me sterk denken aan de Neue Brehm-Bücherei: een eindeloze opsomming van wat auteur A, B, enzovoort heeft aangetroffen in land A, B, enzovoort, en dat voor habitatkeuzes, gedrag, broedbiologische parameters, voedsel, dispersie, sterfte en wat niet al. Vermoeiend om doorheen te worstelen. Op enkele uitzonderingen na is geen poging gedaan de bevindingen in een algemener kader te plaatsen. Zodoende is het een boek vol weetjes geworden, wat in dit geval in zoverre gunstig heeft uitgepakt dat de voor ons nauwelijks toegankelijk Russisch-talige literatuur uitputtend (neem ik aan) is behandeld. Zoals elke goede monografie betaamt worden ook hier enkele stokpaardjes bereden, zoals de afstammingsgeschiedenis van Giervalken waarbij de nauwe relatie met de Sakervalk voor veel verwarring zorgt, en de geheimzinnige - want niet echt als aparte soort bestaande? - Altaivalk de nodige aandacht krijgt. Ook wordt ervoor gepleit de soort *Falco gyrfalco* te noemen in plaats van *Falco rusticolus*, waarbij zelfs Kleinschmidt's Formenkreis weer van stal wordt gehaald (een achterhaald concept dat nog het meest verwant is met het creationisme). De variatie in het verenkleed (van zwartgrauw tot spierwit) krijgt volop aandacht. Het witte verenpak werd tot voor kort gezien als een aanpassing aan het Arctische leefgebied van Giervalken (camouflage, handig bij jacht in winter), maar inmiddels is duidelijk dat wat wij mensen als wit ervaren voor de hoenders, die Giervalken als vijand hebben, helemaal niet wit is. Vogels gebruiken namelijk UV-licht, zodat voor hun een witte Giervalk in een sneeuwrijke omgeving van heinde en verre zichtbaar is. Daar gaat het idee van camouflage. Waarom dan toch een wit verenpak? Misschien heeft het iets te maken met energiebesparing tijdens de synthese van pigment gedurende de rui. In ieder geval lijken de verschillende kleedfases geen rol te spelen bij de paarvorming. Echter, de adaptieve betekenis van de variatie in kleden is nog niet onderzocht. Het boek ontbeerde een strakke hand van redigeren, wat heeft geleid tot een vloed van fouten, kromzinnen en overbodige tekst. Maar omdat het sinds lang een nieuwe monografie over Giervalken is (de eerste verscheen van de hand van Dementiev in de Neue Brehm-Bücherei in 1960), zullen we het ermee moeten doen. In de nieuwe reeks van de Neue Brehm-Bücherei verschijnt binnenkort Der Gerfalke van Ciesielski.

Puzović S. 2000. (Atlas of birds of prey of Serbia.). Institute for Protection of Nature in Serbia, Novi Beograd. 262 pp. Servisch met Engelse samenvattingen. Gebonden. ISBN 86-80877-02-6.

Niet eerder is er van Servië een compleet kwantitatief roofvogeloverzicht verschenen. In Europese publicaties (zoals Europese broedvogelatlas en de BirdLife-boeken) was Servië altijd een zwart gat. Dat wordt met deze atlas goedge maakt. De verspreiding van 25 soorten wordt op een grid van 10x10 km uitgetekend met een onderscheid naar hoogte (door middel van kleur: <200, 200-1000 en >1000 m); de gegevens werden verzameld in 1977-96. Het gaat om Wespendif (200-260 paren), Zwarte Wouw (62- 82), Rode Wouw (0), Zeearend (28-33), Aasgier (0-2), Vale Gier (35-44, maar zie Grubac hierboven), Slangenarend (67-87), Bruine Kiekendief (231-294), Grauwe Kiekendief (4-5), Havik (1300-1800), Sperwer (620-890), Balkansperwer (6-14), Buizerd (2250-3050), Arendbuizerd (14-19), Schreeuwarend (20-28), Keizerarend (4- 8), Steenarend (64-76), Dwergarend (10-15), Kleine Torenvalk (0-6), Torenvalk (3000-4100), Roodpootvalk (250-336), Boomvalk (400-560), Lannervalk (4-7), Sakervalk (51-65) en Slechtvalk (62-81). In een apart hoofdstuk worden de schaarsere of uitgestorven soorten behandeld, inclusief doortrekkers en wintergasten. Het belang van Servië op Europese schaal, en in het bijzonder binnen de Balkan, wordt eveneens apart behandeld. Na decennia van vervolging en uitroeiing lijkt er sinds de jaren zeventig een kentering in de houding ten opzichte van roofvogels te zijn ontstaan, wat zichtbaar wordt in licht toenemende populaties van veel soorten (zie Grubac, deze rubriek). Een belangrijke publicatie uit een onderbelichte en weinig bekende regio.

Rodrigues C., Bustamante J., Martinez-Cruz B. & Negro J.J. 2005. Evaluation of methods for gender determination of Lesser Kestrel nestlings. J. Raptor Res. 39: 127-133.

Als nestjong gesekste jongen van Kleine Torenvalk werden later teruggevangen en gecontroleerd op de juistheid van de geslachtsdeterminatie (die op het oog was gebeurd, gebaseerd op kleur van stuit en staart); ook werden de visuele determinaties gecheckt met moleculaire technieken. De visuele identificaties bevatten een fout van 9.7%, en de fout was significant groter voor mannetjes dan voor vrouwtjes. De foutmarge werd niet verkleind door rekening te houden met kop en schouders, noch onder gebruikmaking van digitale foto's van stuit en staart. Deze studie geeft een "discriminant function equation" op basis van de helderheid van rood, groen en blauw op een gescande stuit, waarmee een efficiëntere en betere geslachtsdeterminatie mogelijk zou zijn. Misschien iets voor onze Torenvalken? (carlos_r@ebd.csic.es).

Roques S. & Negro J.J. 2005. MtDNA genetic diversity and population history of a dwindling raptorial bird, the red kite (*Milvus milvus*). Biological Conservation 126: 41-50.

De Rode Wouw neemt bijna overal in zijn tot Zuidwest-, West-en Midden-Europa beperkte verspreidingsgebied af. Parallel hieraan bleek de variatie in het mtDNA laag te zijn; de genetische variatie is het geringst in gebieden met sterke afnames (Zuid- Spanje, Majorca), en het grootst in de bolwerken in Centraal-Europa en

Centraal- Spanje. De onderhavige analyses suggereren dat Centraal-Europa vanuit het zuiden is gekoloniseerd (Italië en Spanje). De splitsing tussen Rode en Zwarte Wouw is van betrekkelijk recente datum (gezien op de geologische tijdsschaal), en de geringe genetische diversiteit in de Rode Wouw kan als indicatief worden beschouwd voor deze recente afsplitsing in combinatie met opeenvolgende bottlenecks en het bestaan van kleine populaties (severine@ebd.csic.es).

Roth II T.C., Lima S.L. & Vetter W.E. 2005. Survival and causes of mortality in wintering Sharp-shinned Hawks and Cooper's Hawks. Wilson Bull. 117: 237-244.

Gedurende 5 winters werden gezenderde Accipiter-soorten gevolgd. Soort noch geslacht gaven verschillen in winteroverleving te zien; daarentegen hadden adulte vogels een betere overleving dan juvenielen. Vooral de juvenielenoverleving was erg laag (9.4% voor een periode van 110 dagen). Sterfte in deze studie had vooral betrekking op predatie (vooral door uilen, en dan in het bijzonder Oehoes, in rurale habitats) en aanvaringen met allerlei obstakels (lsroth@isugw.indstate.edu).

Sammut M. 2005. Marsh Harriers nesting in trees. British Birds 98: 314-316.

Bruine Kiekendieven die Malta op trek aan doen, lopen een gerede kans te worden afgeknald. Alleen het bosje van Buskett biedt bescherming. Tijdens de najaarstrek verzamelen zich hier tot enkele 100-en kiekken om te slapen. Daarvoor gebruiken ze de brede kruinen van Aleppo-dennen. Echter, nadat deze waren gedund en deels van ondergroei ontdaan, zakte het aantal slapers in. Tijdens de voorjaarstrek wordt vaker in graanvelden geslapen (granen zijn, als de kiekken langskomen in het najaar, al geoogst). De suggestie dat boomslapen een reactie is op de hoge afschotkans elders, kan niet helemaal waar zijn omdat Bruine Kieken in de Vendée deels ook van bomen gebruik maken om te slapen (bij aanwezigheid van geschikt 'normaal' slaaphabitat in de beschermde zone) (11 Sqaq Rigu, Birkirkana, BKR 05, Malta).

Serrano D., Tella J.L. & Ursúa E. 2005. Proximate causes and fitness consequences of hatching failure in lesser kestrels *Falco naumanni*. J. Avian Biol. 36: 242-250.

In Kleine Torenvalken hadden legfels met 4 eieren een beter uitkomstsucces dan grotere of kleinere legfels. Het gemiddelde volume van het legfel en van het individuele ei waren negatief gecorreleerd met niet-uitkomen; grote eieren hebben kennelijk voordelen op het vlak van de temperatuursregulatie of voedingswaarde. De gemiddelde maximale dagtemperatuur tijdens de incubatie beïnvloedde het uitkomstsucces negatief, zij het alleen bij vrouwtjes in slechte conditie. Mogelijk betekent dit dat vrouwtjes hun eigen conditie voorop stellen: bij hoge temperaturen zorgen ze beter voor zichzelf dan voor hun legfel. Er werden geen aanwijzingen gevonden dat de intrinsieke eigenschappen van het individu of de genetische eigenschappen van het ouderpaar enige invloed hadden op het niet-uitkomen van eieren; dit werd geconstateerd aan de hand van mannetjes die met verschillende vrouwtjes broedden, vrouwtjes die met verschillende mannetjes broedden en paren die in verschillende jaren samen broedden. Al deze - ogenschijnlijk met elkaar en met de literatuur in tegenspraak zijnde - bevindingen maken duidelijk dat het niet-uitko-

men van eieren een complexe aangelegenheid is, onderhevig aan tal van factoren die tegelijkertijd van invloed zijn (serrano@ebd.csic.es).

Sivakumar S. & Prakash V. 2005. Nesting of Jerdon's Baza *Aviceda jerdoni* and Black Baza *A. leuphotes* in Buxa Tiger Reserve, West Bengal, India. Forktail 21: 169-171.

De Baza's behoren tot een groep roofvogels die vrij dicht bij de wespenvoeten staat. De hier onderzochte soorten bleken voornamelijk insecten te eten, daarnaast kikkers en reptielen. Broedsucces was gering. Verder informatie over broedduur en nestjongenfase, maar geen maten en gewichten (sivaprema3sep@yahoo.com).

Smith A.D. & Dufty Jr. A.M. 2005. Variation in the stable-hydrogen isotope composition of Northern Goshawk feathers: relevance to the study of migratory origins. Condor 107: 547-558.

De analyse van stabiele waterstof-isotopen in veren heeft het mogelijk gemaakt om de verspreiding en verplaatsingen van vogels te ontwarren op een schaal die tot voor kort voor onmogelijk werd gehouden. Echter, de natuurlijke variatie in stabiele waterstof- isotopen in veren is slecht bekend. In deze studie aan Haviken bleek die variatie tussen individuen acht maal groter te zijn dan voor veren van één individu. De grotere tussen- individuele variatie werd echter grotendeels verklaard door leeftijdsverschillen. De verschillen binnen een individu konden niet worden verklaard, maar geven in ieder geval de noodzaak aan van standaardisatie voor wat betreft het verzamelen van veren voor analyse (dus van telkens dezelfde veergroepen). Omgevingsfactoren zijn ook zo variabel dat het onmogelijk is op individueel niveau verplaatsingen van vogels te beschrijven. Kortom, deze methode is niet vrij van problemen, en alleen goed doordachte en gestandaardiseerde manieren van verzamelen en interpreteren maken een zinvolle analyse mogelijk (raptorbio@hotmail.com).

Steenhof K., Fuller M.R., Kochert M.N. & Bates K.K. 2005. Long-range movements and breeding dispersal of Prairie Falcons from southwest Idaho. Condor 107: 481-496.

Van 1999-2003 werden 40 adulte Prairievalken van een satellietzender voorzien. Alle valken verruilden de broedplaats in ZW-Idaho voor de duur van 1-4 maanden voor noordoostelijker gelegen overzomeringsgebieden in Montana, Alberta, Saskatchewan en de Dakotas. Die reis kostte zo'n twee weken. In de winter hingen ze in ZW-Idaho en Texas rond. Feitelijk bestreken ze drie aparte leefgebieden: om te broeden en om 's winters en 's zomers rond te hangen. Voedselaanbod leek daarbij doorslaggevend te zijn. Deze studie laat mooi zien hoe het voortbestaan van een soort samenhangt met de geschiktheid van verschillende gebieden; bescherming is grensoverschrijdend (Karen_Steenhof@usgs.gov).

Suchy O. 2003. [A contribution to the knowledge of the Eagle Owl's (*Bubo bubo*) diet in Jeseník Mountains in 1955-2000.] Buteo 13: 31-39 (Tsjechisch, Engelse samenvatting).

Voedsel van Oehoes werd op 34 verschillende plaatsen onderzocht. In 1955-79, 1980- 87 en 1988-2000 maakten Buizerds resp. 7.3%, 11.8% en 16.4% van de biomassa uit (resp. op 4575, 3528 en 4645 prooien). Daarmee steeg de Buizerd op

de prooijist van plaats 4 naar 3 naar 2; alleen de Egel was een belangrijker prooi. Op 12.748 prooien werden de volgende roofvogels en uilen gevonden: Wespandief (3), Blauwe Kiek (1), Havik (11), Sperwer (9), Buizerd (258), Ruigpootbuizerd (2), Torenvalk (27), Kerkuil (6), Oehoe (7), Bosuil (161), Ransuil (171), Velduil (1) en Ruigpootuil (4) (Vasovsky Dul 50, CZ-783 86 Dlouha Loucka, Czech Republic).

Suchy O. 2003. [Development of the Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) population in Unicov region in 1978-2000.] Buteo 13: 53-59 (Tsjechisch, Engelse samenvatting).

Het onderzoeksgebied in Noord-Moravië omvatte 70 km². Het aantal paren steeg van 1-2 in 1978-91 naar 6-10 in 1992-2000. In 1978 en 1983-2000 vlogen resp. 1, 4, 0, 0, 0, 0, 5, 9, 4, 12, 8, 0, 3, 13, 3 en 13 jongen uit. De legselgrootte was 2x 1, 4x 2, 14x 3, 11x 4 en 6x 5 (gemiddeld 3.41), het aantal uitgevlogen jongen 39x 0, 4x 1, 8x 2, 10x 3, 5x 4 en 1x 5 (gemiddeld 1.12). Oorzaken van mislukking in de eifase waren niet-uitkomen van eieren (4x), menselijke verstoring (15x), slecht weer (12x) en onbekend (7x), in de jongenfase was dat mensenwerk (7x), predatie (13x), slecht weer (3x), verhongering (2x) en onbekend (10x). De meeste paren broeden in graanvelden (Vasovsky Dul 50, CZ-783 86 Dlouha Loucka, Czech Republic).

Sykes T. 2005. Osprey migrating with fish. British Birds 98: 378.

In maart werd nabij Gibraltar een kennelijk trekkende Visarend gezien die een - naar schatting 2 kg zware - vis droeg (Isles of Noss, Bressay, Shetland).

Tennant A. 2004. On the wing: to the edge of the earth with the peregrine falcon. Alfred A. Knopf, New York. Gebonden met stofomslag, VIII + 308 pp. ISBN 0- 375-41551-3.

In de VS bestaat een levendige traditie in het schrijven van natuurboeken, waarin een literaire stijl wordt gecombineerd met natuurhistorische informatie (en vleugjes filosofie, romantiek en heroïek). Dit boek is er zo eentje. Met een klein vliegtuigje volgt de auteur gezenderde Slechtvalken van de toendra tot in het Caribische gebied, waarbij en passant de landschappen worden beschreven waar deze valken vertoeven tijdens de trek. Met vliegtuigjes volgen van trekvogels is inmiddels ook alweer folklore, omdat tegenwoordig satellietzenders worden gebruikt (je kunt gewoon thuis achter je PC blijven zitten, al levert dat natuurlijk niet de avonturen op die je meemaakt als je wekenlang in het veld vertoeft en te duchten hebt van medemens, krakkemikkig materiaal en oncontroleerbare omstandigheden).

Turan L. 2005. The status of birds of prey in Turkey. J. Raptor Res. 39: 37-54.

Gebaseerd op 162 lijntransecten (gemiddelde lengte 5098 m) en 499 punttellingen werden in geheel Turkije roofvogels geteld (alle afzonderlijk gespecificeerd in bijlage). Dit werd aangevuld met een literatuurstudie. Het leverde informatie op over 37 soorten roofvogels (van de 40 die bekend zijn voor Turkije), vooral wat betreft frequentie van voorkomen in de tijd en ruimte en bijkomende zaken die en passant werden opgemerkt (habitatvernietiging, vergiftiging, afschot, vangst en verstoring, nestvernietiging). Dit is de eerste poging om voor Turkije te komen tot een landelijk beeld van de roofvogelstand (letur@hacettepe.edu.tr).

Vdacny A. 2003. [Dangerous material in the nest of Red-footed Falcon (*Falco vespertinus*).] Buteo 13: 95-96.

Roodpootvalken broeden in verlaten nesten van kraaiachtigen. Een jonge valk verstrikte zichzelf in kunsttouw dat door een kauw als nestmateriaal was gebruikt; dit leidde tot necrosis van de poot (andrej_vdacny@hotmail.com).

Vilagosi J. 2005. Behaviour, nest-site selection and use of artificial nest-sites by Red-footed Falcons in Hortobagy National Park, Hungary. British Birds 98: 317- 319.

Roodpootvalken broeden vaak in verlaten nesten in roekenkolonies, zo ook in Hongarije. Nadat de roekenkolonie in 1996 uit het Peteribos (1.5-2 ha) verdween, gingen de valken over tot broeden in oude nesten van ekster en bonte kraai, maar minder succesvol dan voorheen. De stand zakte van 500-600 paren in 1973 naar 300- 350 in 1996 en 180 in 2001. Door nestkasten en bloembakken aan te bieden, ging de stand weer omhoog; de opening van de nestkast werd vergroot van 150 mm naar 180- 200 mm, wat het vrouwtje in staat stelde in de opening te staan (H-4015 Debrecen 15, PO Box 8, Hongarije).

Walz J. 2005. Rot- und Schwarzmilan. Flexible Jäger mit Hang nach Geselligkeit. AULA-Verlag, Wiebelsheim. ISBN 3-89104-644-8. 150 pp. Prijs 19.90 euro.

De auteur heeft in Duitsland langjarig gewerkt aan individueel herkenbare vrouwen, en heeft zijn bevindingen in dit boek samengevat. Veel aandacht wordt besteed aan habitatkeus, voedsel, broedbiologie, voorkomen en aantalsverloop (Rode Wouw grotendeels in de min, Zwarte in de plus). Vuilstorten als foerageergebied en slaapplaatsen krijgen alle aandacht, rui wordt daarentegen stiefmoederlijk behandeld. Door de gedetailleerdheid van de waarnemingen is dit boek een interessante aanvulling op eerder verschenen monografieën van vrouwen (Makatsch en Ortlieb in Duitsland, Lovegrove en Carter in Engeland). Naast eigen gegevens is voornamelijk geput uit de Duitse literatuur, met wat zijsprongen naar Engeland en Spanje. Het boek is rijk uitgerust met foto's (veel in kleur, klein formaat maar goede kwaliteit) en grafieken, en heeft een goede index.

Wichmann M., Dean W.R.J. & Jeltsch F. 2004. Global change challenges the Tawny Eagle (*Aquila rapax*): modelling extinction risk with respect to predicted climate and land use changes. Ostrich 75: 204-210.

Klimaatveranderingen zullen het eerst en duidelijkst zichtbaar worden in ecosystemen die al op de rand zitten. Wat dat betreft is de Savannearend een goede indicatorsoort, die ook nog eens uitputtend is onderzocht en dus voldoende bouwstenen levert voor modellering van de effecten van veranderingen in klimaat en grondgebruik op de overlevingskansen in savannes. Broedsucces is sterk afhankelijk van regenval (net als bij Vechtarend en Bateleur). Bij de verwachte temperatuurstijging, en grotere onvoorspelbaarheid van de hoeveelheid regenval (vooral tussen jaren, met in zuidelijk Afrika ook nog eens een vermindering van de hoeveelheid), wordt de uitsterfkans voor Savannearenden groter (op basis van het hier gebruikte model binnen 100 jaar bij een daling in regenval van 10% ten opzichte van de huidige hoeveelheid). Ook de landschappelijke veranderingen (meer boerenland, stijging veedichtheid, boskap voor steenkoolproductie en barbecuehout) zullen invloed hebben op de dichtheid van Savannearenden, vooral bij sterke houtkap (te weinig nestbomen) of een te hoge boomdichtheid (max@rz.uni-potsdam.de).

Wightman C.S. & Fuller M.R. 2005. Spacing and physical habitat selection patterns of Peregrine Falcons in central West Greenland. *Wilson Bull.* 117: 226- 236.

Slechtvalken op Groenland prefereren hoge kliffen met vrij uitzicht, en niet te dicht in elkaars buurt. De nestplek moet een overhang hebben en onbereikbaar zijn voor grondpredatoren (cwightman@azgfd.gov).

Wuczynski A. 2003. Abundance of Common Buzzard (*Buteo buteo*) in the Central European wintering ground in relation to weather conditions and food supply. *Buteo* 13: 11-20.

In ZW-Polen werd gedurende 7 winters de buizerddichtheid in open cultuurland bijgehouden (gemiddeld 2.12 Buizerds/km²). De dichtheid was het laagst in maart. Grote jaarlijkse variaties in dichtheid (1.11-3.33 ex./km²/winter) hingen samen met het weer (negatieve correlatie met temperatuur) en met de muizendichtheid (positieve correlatie). Gek genoeg had temperatuur een groter effect op de aantallen Buizerds dan intensieve sneeuwval (wanneer je zou verwachten dat voedselbronnen ontoegankelijk worden). Bij slecht weer taidden de lokale vogels af, en werd toestroom vanuit het noorden opgemerkt (a.wuczynski@pwr.wroc.pl).

Zuberogitia I., Martínez J.A., Zabala J., Martínez J.E., Castillo I., Azkona A. & Hidalgo S. 2005. Sexing, ageing and moult of Buzzards *Buteo buteo* in a southern European area. *Ringling & Migration* 22: 153-158.

Aan de hand van 115 Buizerds uit asiels, en 43 gevangen Buizerds, worden rui en geslachtsdeterminatie bekeken. Dode dieren werden gesekst aan de hand van hun geslachtsorganen. Vleugellengte, minimum tarsusdikte en gewicht waren de enige variabelen die significant verschilden tussen man en vrouw. Buizerds met een minimum tarsusdikte van 7 mm waren mannen, indien dikker dan 7.9 mm vrouwen (let wel: het gaat om een gebied bij Bilbao in Spanje; voor Nederlandse Buizerds kunnen andere scheidsmaten gelden). Buizerds vertonen geen complete jaarlijkse rui; per jaar vernieuwden ze in deze studie hooguit 60% van hun vliegveren. De eerste en tweede rui volgden een vast patroon (van binnen naar buiten in de hand voor pen 1 tot 6-7, van buiten naar binnen in de arm voor pen 1-2 of 5 en de rest onregelmatig; staart onregelmatig); minder dan 50% van de armpennen wordt in deze leeftijdscategorieën geruid tenzij de vogels in uitstekende conditie waren. Adulte vogels (3 jaar of ouder) ruiden niet in januari-april; vrouwtjes begonnen eerder met de rui dan mannetjes (slechts 3 van de 9 mannen startte met ruien in de eerste 30 dagen van het jongenstadium, voor de vrouwen was dat 5 van de 10). Het ruiverloop is asymmetrisch (vliegveren links en rechts liepen slechts zelden parallel in rui). Sowieso was de rui van volwassen vogels behoorlijk chaotische en onvoorspelbaar, met tot drie generaties veren in vleugels en staart. Volgens de auteurs wordt de rui sterker bepaald door voedselaanbod (en dus conditie) en status als standvogel cq. (deel)trekker dan door een gefixeerd verloop. Hierdoor verschilt de ruistrategie aanzienlijk naar regio en voedselaanbod. Waar blijft een analyse van Nederlandse Buizerds (indachtig het vele ringen van volgroeide vogels in najaar en winter op tal van plaatsen, door tal van ringers?) (inigo@zuberogitia@wanadoo.es).